

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

**REVITALIZACE REGIONŮ PO
ROZSÁHLÉM ÚTLUMU TĚŽKÉHO
PRŮMYSLU ČI TĚŽBY S DŮRAZEM
NA ZAMĚSTNANOST**

Mgr. Eva Balounová

Studie č. 5.353
březen 2015

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah

ÚVOD.....	2
I. STARÉ PRŮMYSLOVÉ REGIONY.....	3
A) MANCHESTER (VELKÁ BRITÁNIE).....	3
B) PORÚŘÍ (SEVERNÍ PORÝNÍ-VESTFÁLSKO, NĚMECKO).....	7
II. LUŽICKÁ OBLAST (NĚMECKO).....	9
KOMPARACE LEGISLATIVNÍ ÚPRAVY REVITALIZACE PO UTLUMENÍ TĚŽBY VE SPOLKOVÉ REPUBLICE NĚMECKO (LUŽICKÁ OBLAST) A V ČESKÉ REPUBLICE.....	12
III. PROJEKT RESOURCE.....	14
A) MANSFELD – SÜDHARZ (SASKO – ANHALTSKO, NĚMECKO).....	15
B) ZWICKAU-LUGAU-OELSNITZ (SASKO, NĚMECKO).....	16
C) STEIRISCHE EISENSTRABE (RAKOUSKO).....	17
IV. PŘÍKLADY REKULTIVAČNÍCH PROJEKTŮ DOLŮ A LOMŮ.....	18
PRAMENY:.....	18

Úvod

Tato studie Parlamentního institutu vznikla jako odpověď na dotaz, jak se daří regionům v západní Evropě vypořádat s problémy po útlumu těžkého průmyslu nebo těžby. Práce se zaměřuje zejména na aspekt oživení regionů a řešení problémů s nezaměstnaností. Nejprve se studie zabývá zkušenostmi s oživením tzv. starých průmyslových regionů, jako jejich typické představitele vybírá Manchester (Velká Británie) a oblast Porúří (Německo). Tyto regiony jsou však specifické zejména vzhledem k jejich nadprůměrnému osídlení, problémy po utlumení průmyslu či těžby se však týkají také tzv. periferních regionů, nebo jiných regionů, pro které je naopak typická malá hustota osídlení. Takovým periferním regionem je např. Lužická oblast (Německo) představená v druhé části práce. V oblasti Lužic došlo k utlumení těžby hnědého uhlí, proto je stručně představena i relevantní legislativa v oblasti revitalizace po utlumení těžby. Typickým příkladem málo osídleného regionu je Steirische Eisenstraße (Rakousko), strategie oživení tohoto regionu je popsána ve třetí části práce, v rámci představení projektu ReSource, který je kooperací hornických regionů střední Evropy, ve kterých došlo právě k útlumu či ukončení těžby. Tato třetí část práce dále představuje další dva regiony zapojené do projektu. Závěrem práce stručně ukazuje originální možnosti rekultivace jednotlivých bývalých dolů či lomů.

I. Staré průmyslové regiony

Zkušenosti s revitalizací regionu po rozsáhlém útlumu těžkého průmyslu, často spojeného s těžbou uhlí, mají zejména tzv. staré průmyslové regiony (*old industrial regions*). Starý průmyslový region je charakterizován nejčastěji takto:

- nadprůměrná hustota osídlení center regionu
- nadprůměrná vybavenost fyzickou infrastrukturou
- ve srovnání s jinými regiony raná industrializace regionu
- převaha velkých podniků
- malá schopnost zvládnout transformaci jen za pomoci vnitřních zdrojů¹

Za klasické příklady starých průmyslových regionů v zemích západní Evropy je považován Manchester (Velká Británie), Porúří (Německo), Sársko (Německo), Nord-Pas-de-Calais (Francie), Baskicko – zejména Bilbao (Španělsko).² Na území České republiky je jako starý průmyslový region označován Moravskoslezský kraj (zejména Ostravsko). Někteří autoři označují jako starý průmyslový region i Ústecký kraj, zde je však potřeba zdůraznit jeho současné zařazení mezi tzv. periferní regiony.³

Jednotlivé nemovitosti, které jsou nedostatečně využívány, zanedbané a mohou být i kontaminované a vznikají jako pozůstatek průmyslové, zemědělské, rezidenční, vojenské či jiné aktivity se označují jako brownfieldy. Mezi brownfieldy jsou řazeny nefunkční průmyslové a zemědělské stavby a areály, opuštěné vojenské prostory, území zdevastovaná těžbou nerostných surovin či skládkováním odpadů, opuštěné nebo nevyužívané železniční a jiné dopravní plochy, opuštěné nebo nevyužívané objekty a areály občanské vybavenosti a rezidenční lokality. Obnovou brownfieldů se zabývá řada studií, problematice zaměstnanosti se věnuje např. zvláštní zpráva vydaná Evropským účetním dvorem *Podporovala strukturální opatření EU úspěšně regeneraci zanedbaných průmyslových a vojenských lokalit?*⁴

a) Manchester (Velká Británie)

Město Manchester zaznamenalo největší růst s příchodem průmyslové revoluce, je spjata zejména s textilním průmyslem, kolem něhož se dále rozvinula další průmyslová odvětví

¹ Např. Hamm, R., Wienert, H. 1990. Strukturelle Anpassung altindustrieller Regionen im internationalen Vergleich. Berlin: Duncker and Humblot via Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends

² K těmto regionům byly zpracovány Regionální strategie pro průmyslové oblasti v Evropské unii (2013), dostupné zde:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/pe495848_/pe495848_en.pdf

³ Tzv. ústecké Krušnohoří, viz.: <http://www.periphery.cz/download/nectiny.pdf>

⁴ Dostupné na: http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR12_23/SR12_23_CS.PDF

(např. strojírenství, chemický průmysl). K poklesu průmyslové výroby ve městě došlo již před druhou světovou válkou, nicméně nejvýrazněji se projevil v 80. letech 20. století, kdy se mezi roky 1972 a 1984 zmenšil počet pracovních míst v průmyslu o 207 tisíc, ovšem bez náhrady v podobě rostoucího terciéru.⁵ V 80. letech a na počátku let 90. přesahovala nezaměstnanost v Manchesteru 20%.⁶

Primární příčinou strukturálních změn ve městě byl úpadek konkurenceschopnosti podstatné části místní průmyslové výroby a nastartování deindustrializačních tendencí. Obecně je předpokládáno, že v rámci deindustrializace klesne podíl průmyslu (zejména z hlediska zaměstnanosti) na úkor služeb. Nicméně v Manchesteru nebyl proces změny z hlediska času návazný. Sektor průmyslu v určité fázi upadl z autonomních příčin, naprosto nezávisle na sektoru služeb, a nebyl sektorem služeb nahrazen. V daném období klesla v Manchesteru zaměstnanost jak v průmyslu, tak v sektoru služeb. O rozmachu sektoru služeb a zároveň o větší diverzifikaci ekonomické struktury se dá v Manchesteru mluvit od konce 90. let 20. století. Dochází k rozvoji podnikání v oblasti nemovitostí, obchodu a také v oblasti tzv. kreativních odvětví (médiá, reklama, komunikace). Lze rozlišovat čtyři základní vývojové fáze nezaměstnanosti ve městě: 1. období mezi roky 1983 a 1986 – období vysoké nezaměstnanosti, 2. fáze mezi roky 1986 a 1990 – klesající nezaměstnanost, 3. období let 1990 až 1993 – opětovný nárůst nezaměstnanosti a 4. období od roku 1993, kdy nezaměstnanost opět klesá.⁷ V roce 2001 činila v Manchesteru míra nezaměstnanosti 5%, což byla nejnižší hodnota od počátku 70. let, nicméně přesto tato hodnota převyšovala míru nezaměstnanosti ve Velké Británii (3,35%).⁸ Uvádí se přitom, že v průmyslu bylo v Manchesteru v roce 2001 zaměstnáno jen 10,7% ekonomicky aktivních obyvatel.⁹

V souvislosti s poklesem nezaměstnanosti je ovšem poukazováno na souběžný pokles celkové zaměstnanosti. Tento fenomén je označován jako *Manchester gap*.¹⁰ Problém spočívá v tom, že ačkoliv je upozorňováno na pokles nezaměstnanosti v regionu, častým jevem místního trhu práce je odchod do předčasného důchodu a přechod do stavu pracovní neschopnosti, což je

⁵ Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends

⁶ tamtéž, str. 52

⁷ Girodano a Twomey (2002) via Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, pozn.: zdroj pochází z roku 2002, mapuje období po útlumu prům. výroby

⁸ Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, str. 53

⁹ Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, str. 52

¹⁰ Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, str. 53

doplněno nárůstem pracovních míst na částečný úvazek.¹¹ Je zdůrazňován fakt, že je třeba vzít také v úvahu, jak jsou nově vznikající místa v sektoru služeb placená ve srovnání s dřívějšími pracovními příležitostmi v průmyslu a je třeba také zohlednit to, že jsou mnohdy v režimu částečného úvazku. V souvislosti se změnami na trhu práce také dochází k nárůstu preferencí určitých osobních vlastností a schopností (př. vizáž, komunikační dovednosti, charisma, empatie), jež jsou vyžadovány a tím může vznikat nesoulad mezi možnostmi a schopnostmi pracovníků z industriální doby a soudobými požadavky.¹² Je třeba ale poznamenat, že nárůst pracovních míst obsazovaných na částečný úvazek je obecným trendem v postindustriálních společnostech s výraznou preferencí flexibility pracovní síly.¹³ Vzrůstá také podíl pracujících žen.

Transformace

Vize města Manchester byla založena na získání konkurenceschopné pozice v postindustriální společnosti. Dle Briana Robsona¹⁴ lze za základní elementy této vize považovat:

- Tzv. repopulizace městského centra. Bylo nutné změnit trend odchodu lidí z centra města, snížit velký podíl nemovitostí vlastněných městem a přivést do centra města vysoce příjmové skupiny obyvatelstva, aby došlo k podpoření spotřeby v centru města.
- Obecně posílení významu města jako místa spotřeby. To bylo založeno na podpoře kulturní scény s návaznou spotřební funkcí (bary, kluby, kina, hotely).
- Tzv. kapitalizace sportovní tradice města. Jednalo se o podporu místních fotbalových klubů a kandidaturu na pořádání olympijských her.
- Podpora high-tech báze. Ústředním tématem bylo využití potenciálu místních univerzit, které vyústilo např. ve vznik Vědeckotechnického parku.
- Zdůraznění role mezinárodního letiště v atrakci zahraničních investic.¹⁵

K realizaci regenerace města Manchester došlo zejména prostřednictvím organizačního modelu, jenž vešel ve známost jako tzv. *Manchester model of regeneration*. Základem

¹¹ Poznámka: Mezi lety 1971-1997 poklesla v Manchesteru zaměstnanost mužů na plný úvazek o 42% a na částečný úvazek narostla o 52%, u žen poklesla zaměstnanost na plný úvazek o 19% a na částečný úvazek narostla o 12%.

¹² Nathan, Westwood (2002) via Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, str. 53

¹³ Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, str. 53

¹⁴ tamtéž

¹⁵ Strategie města Manchester, jež byly zpracovány pro období let 2006-2015 a dále, jsou dostupné na: http://www.manchesterpartnership.org.uk/manchesterpartnership/downloads/file/45/manchesters_community_strategy

modelu je vytvoření výkonné jednotky (společnosti), jež je odpovědná za realizaci regenerace v konkrétním území. Principy modelu jsou dle Briana Robsona¹⁶ následující:

- Vytvoření samostatné organizační jednotky (společnosti) s výkonnou pravomocí.
- Vysoká míra autonomie vůči lokální vládě.
- Společnost je vedena specializovaným týmem lidí převedených z relevantních odborů správy města.
- Společnost jako taková nevlastní majetek, ale spojuje dohromady klíčové aktéry z relevantních institucí, které mohou přispět k realizaci programu regenerace.
- Tento typ společnosti, která je z velké části nezávislá na lokální vládě, je přitažlivější pro privátní sektor, který je tak více vtažen do procesu regenerace.
- Model nabízí úzkou a flexibilní rozhodovací platformu (klíčoví politici a úředníci).

Město Manchester kandidovalo dvakrát na olympijské hry, v obou případech neúspěšně, přesto jsou kandidatury hodnoceny pozitivně.¹⁷ Z hodnocení vyplývá, že i samotný proces kandidatury může být přínosný. Město navíc zkušenosti z kandidatury využilo v úspěšné kandidatuře a následném pořádání Commonwealth Games v roce 2002, které byly hodnoceny úspěšně i po stránce ekonomické.¹⁸

Významným bodem v procesu regenerace Manchesteru byl také výbuch bomby v centru města 15. června 1996.¹⁹ Bylo zraněno 250 lidí, zasaženo území o rozloze přes 1 km², poničeno přes 1200 budov a negativní dopady pocítilo více než 670 podniků. Celkové náklady na obnovu nejhůře zasaženého území dosáhly 500 mil. liber. Koutský²⁰ upozorňuje na to, že i přes to, že tato událost byla událostí tragickou, panuje shoda na tom, že z čistě úzkého pohledu regenerace města měla tato událost i pozitivní dopady.²¹

¹⁶ Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, str. 54

¹⁷ Koutský se dále zamýšlí nad tím, zda kandidatura na olympijské hry byla katalyzátorem regenerace města plánovitě (kandidatura jako nástroj regenerace města), či zda téma regenerace města bylo podpurným tématem vlastní kandidatury (regenerace jako nástroj kandidatury)

¹⁸ Pozitiva, která přinesly kandidatury na olympijské hry jsou:

- Nastavení obecně akceptované vize.
- Aktivizace místních klíčových hráčů.
- Vytvoření komunikační platformy pro partnerství rozhodujících aktérů rozvoje města.
- Změna fungování lokální vlády (pragmatická, orientovaná na cíl, přátelská k privátnímu sektoru).
- Přiliv mnoha finančních prostředků, které by bez kandidatury zřejmě nepřišly.

¹⁹ Provedený Prozatímní irskou republikánskou armádou

²⁰ Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, str. 55

²¹ Těmi bylo např.:

- Vytvoření pocitu sounáležitosti ve městě, stimulace odhodlání aktérů rozvoje a podpora veřejnosti pro rychlou nápravu fyzických škod.

Důležitým nástrojem regenerace města Manchester je využití městského marketingu; od roku 1996 funguje společnost Manchester Marketing, která je koordinátorem marketingových akcí v regionu. Koutský vidí přínos marketingu v regionu zejména v následujícím:

- Je to nástroj, který může napomoci oslabení negativní image, kterou vytvořil úpadek těžkého průmyslu (řeší jen formu, nikoliv obsah a tak vlastní proměnu struktur negarantuje).
- Nedílnou součástí regenerace města byly velkolepé akce (viz. kandidatura na olympijské hry), kde je použití koncepce marketingu nutným předpokladem.²²

V Manchesteru došlo k zapojení lokálních autorit, národní vlády, privátního sektoru i jednotlivých výrazných osobností. Přínos vlády je spatřován zejména ve finanční pomoci směřující do infrastruktury a podpory prostředí. Privátní sektor hraje klíčovou roli především v ekonomickém oživení centra města (bydlení, spotřeba, práce).²³ Koutský shrnuje zásadní zkušenosti města, jež by mohly být inspirací pro rozvoj ostatních starých průmyslových regionů takto:

- Podnikatelské chování města – změna přístupu veřejného sektoru k privátnímu a změna v chování samotného veřejného sektoru.
- Nutnost investic do fyzického prostředí a infrastruktury.
- Marketing jako nástroj regenerace – v rámci meziměstské konkurence je třeba usilovat o klíčové cílové skupiny jako jsou investoři, turisté, potenciální obyvatelé.
- Docenění role měkkých faktorů rozvoje (např. image města).
- Významná role silných osobností.²⁴

b) Porúří (Severní Porýní-Vestfálsko, Německo)

Oblast Porúří je velmi hustě osídlená oblast, která dosáhla svého největšího rozvoje zejména díky objevení zásob černého uhlí a na to navazujícímu rozmachu těžkého průmyslu. Postupný útlum těžkého průmyslu v této oblasti začal koncem padesátých let. Uvádí se, že zejména

-
- Došlo k uvolnění středu města od starých budov a bylo tak možné vytvořit nové urbanistické řešení, vzniklo několik architektonicky unikátních staveb a prostorů, které jsou dnes základem pro soudobý marketing města.
 - Z hlediska regenerace založené na růstu spotřeby tak mohlo vzniknout mnohem atraktivnější centrum (např. luxusní apartmány, obchody).
 - Spolupráce na novém regeneračním schématu města výrazně prohloubila vztah veřejného a soukromého sektoru.

²² Více viz. Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends

²³ Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, 58

²⁴ tamtéž

vzhledem k levnější mezinárodní konkurenci a tzv. ropným šokům vzrostl v Německu počet nezaměstnaných z 300 tisíc v roce 1973 na 1 100 000 nezaměstnaných v roce 1975.²⁵ V době mezi lety 1975 až 1993 se produkce hutnického průmyslu stabilizovala, docházelo však k racionalizaci výroby, která vedla ke zrušení přibližně poloviny pracovních míst. Uvádí se, že v roce 1956 bylo v těžebním průmyslu zaměstnáno více než 470 tisíc lidí, v roce 2006 již jen 28 946.²⁶ V oblasti došlo také k výrazné změně struktury zaměstnanosti. V roce 1970 bylo v Porúří zaměstnáno v sektoru průmyslu 58,4%, v sektoru služeb pouze 40 % ekonomicky aktivních obyvatel. V roce 2008 bylo již v sektoru průmyslu zaměstnáno pouze 28 % a v sektoru služeb 71 % ekonomicky aktivních obyvatel v oblasti.²⁷

V oblasti Porúří docházelo k transformaci během relativně dlouhého časového období a reakce na strukturální změny byla celkem pružná. První příznaky útlumu těžkého průmyslu se objevily na konci padesátých let dvacátého století a již v roce 1962 byla v Bochumi otevřena automobilová továrna Opel, jež byla začátkem rozvoje automobilového a elektrotechnického průmyslu v oblasti. Německá spolková republika také na počátku transformace podporovala podniky, aby mohly přejít na efektivnější výrobu a aby nárůst nezaměstnanosti nebyl tak náhlý.²⁸ Stát přispíval na regionální a rozvojové programy, které byly zaměřeny zejména na rekvalifikaci, vzdělávání, rozvoj infrastruktury a podporu podnikání.²⁹ V Porúří vznikla Agentura pro regionální rozvoj, dalším nástrojem z iniciativy místních aktérů je Pozemkový fond.³⁰

Zemská vláda spolkové země Severní Porýní – Vestfálsko přispěla k revitalizaci regionu uspořádáním mezinárodní stavební výstavy v roce 1988 (*International Building Exhibition -IBA*). V rámci této výstavy vznikl projekt Emscher Park jako výzva a alternativní přístup k záchraně krajinného prostoru se zachytnými stopami průmyslového dědictví v okolí řeky Emscher a kanálu Rýn-Herne v Severním Porýní-Vestfálsku.³¹ Jedním z nejvýznamnějších a nejodvážnějších projektů v rámci projektu je krajinný park Duisburg – Meiderich. Jde

²⁵ Havlíček, T. Konverze průmyslu poválečného Německa. Geografické rozhledy, 2002, roč. 11, č. 1

²⁶ Tonev, P. Transformace těžkého průmyslu ve městě Ostrava: regionální analýza

²⁷ Tonev, P. Transformace těžkého průmyslu ve městě Ostrava: regionální analýza

²⁸ Doležalová, J. - Slánská, V. Příklad řešení regenerace brownfieldů s využitím pozemkového fondu a rozvojové společnosti v Severním Porýní – Vestfálsku. Urbanismus a územní rozvoj. 2008. dostupné zde:

http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2008/2008-01/07_priklad.pdf

²⁹ Více viz. Mezulánik, J. Leonardo da Vinci TransCOVER: training and guidance module for local coal conversion in enlarging Europe: work package 6, work package 11. Transborder training module: module 6. Karviná: Silesian University in Opava, School of Business Administration in Karviná, 2003.

³⁰ K využití pozemkového fondu více viz.: Doležalová, J. - Slánská, V. Příklad řešení regenerace brownfieldů s využitím pozemkového fondu a rozvojové společnosti v Severním Porýní – Vestfálsku. Urbanismus a územní rozvoj. 2008. dostupné zde: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2008/2008-01/07_priklad.pdf

³¹ Více k projektu Emscher Park viz.: <http://casopis.vesmir.cz/clanek/postindustrialni-krajina>

o krajinný park o rozloze 200 hektarů poblíž Duisburgu, jehož srdcem jsou bývalé železářny Meiderich. Nachází se zde potápěčský bazén s tělocvičnou, horolezecké stěny, prostory pro pořádání různých akcí.³² V rámci projektu jsou také stavěny nové byty – projekty jsou finančně i technicky náročné vzhledem k nesnadno odstranitelným ekologickým zátěžím v regionu.

Důl Zollverein v Essenu (Severní Porýní-Vestfálsko)

Historie těžebního průmyslu v Essenu se datuje již od roku 1847. V době největšího rozmachu zde bylo zaměstnáno až 5500 horníků a celý prostor má rozlohu přibližně sto hektarů.³³ Samotný důl byl uzavřen roku 1986 a rekonstrukce areálu probíhala od roku 1990. Díky tomu, že byl komplex postaven ve 30. letech 20. století ve stylu Bauhaus bylo centrum v roce 2001 zapsáno na seznam památek UNESCO a tomu odpovídal i proces rekonstrukce. V druhé polovině devadesátých let se již do objektu nastěhovalo *Design Zentrum Nordrhein Westfalen*. Objekt byl plně uzavřen v roce 2001, místo nebylo plně využito, a proto se začala řešit otázka, jak důl využít. Nový urbanistický návrh místa zpracoval rotterdamský ateliér OMA společně s ateliérem Böll & Krabel.

V současné době komplex nabízí výstavy věnované zejména tematice těžby, historii místa i regionu, včetně stálé výstavy Muzea Porýří. Dále je zde muzeum designu, kasino. V objektu je možné pořádat soukromé akce jako svatby apod., v areálu jsou cyklistické trasy.³⁴ V roce 1998 byla založena nadace Zollverein (*Stiftung Zollverein*³⁵), centrum funguje i díky podpoře sponzorů.³⁶

Projekt dolu Zollverein je příkladem pro revitalizace a následné oživení míst, kde docházelo zejména k těžbě v hlubinných dolech.³⁷ Je uváděno, že objekt navštíví ročně okolo jednoho a půl milionu návštěvníků.³⁸

II. Lužická oblast (Německo)

Lužická oblast, resp. oblast Lužických jezer (někdy nazývaná také jako Lužická jezerní krajina) se nachází na území spolkových zemí Sasko a Braniborsko a je spojena zejména s těžbou hnědého uhlí.

³² <http://casopis.vesmir.cz/clanek/postindustrialni-krajina>

³³ Více informací o historii dolu viz.: <http://iuhli.cz/z-dolu-v-zollvereinu-je-pamatka-unesco/>

³⁴ Více k aktuální nabídce centra: <http://www.zollverein.de/>

³⁵ K aktivitám nadace viz.: <http://www.zollverein.de/info/stiftung-zollverein/stiftung-zollverein-organisation>

³⁶ Jejich seznam viz.: http://www.zollverein.de/info/foerderer_zollverein

³⁷ Obdobným příkladem je např. revitalizace dolu ve Winterslagu v Belgii, viz.: <http://iuhli.cz/dul-v-genku-se-promenil-v-kulturni-centrum/>

³⁸ Viz.: <http://iuhli.cz/z-dolu-v-zollvereinu-je-pamatka-unesco/>

Historie těžby v oblasti Lužice je velmi dlouhá, uvádí se, že důsledná těžba je v oblasti využívána od roku 1890. Z Lužice se stal hlavní dodavatel energie středního a východního Německa a industrializace oblasti byla orientována právě na hnědé uhlí. Uvádí se, že v roce 1988 bylo v tehdejším NDR vytěženo 310 mil. tun hnědého uhlí ze 17 povrchových dolů v nepřetržitém třísměnném provozu a že na devadesátá léta byla plánována roční těžba v objemu 335 mil. tun.³⁹ V návaznosti na těžbu hnědého uhlí byly v oblasti vybudovány elektrárny na bázi hnědého uhlí apod. Uvádí se, že jen v kraji Chotěbuz (*Cottbus*) bylo v oblasti průmyslu výroby energie zaměstnáno přes 60 tisíc lidí a že tento enormní požadavek pracovních sil bylo možné pokrýt teprve díky příchodu přistěhovalců z tehdejších zemědělských oblastí.⁴⁰ Orientace regionu měla vliv na strukturu obyvatelstva a hospodářství, rovněž došlo k zatížení životního prostředí a devastaci krajiny. Uvádí se, že kolem 80 obcí muselo ustoupit těžbě a přibližně 40 tisíc lidí se muselo přestěhovat.⁴¹

V roce 1990 začal proces rozsáhlých změn. Uvádí se, že mezi lety 1989 až 1994 došlo k poklesu těžby přibližně o 50% a že počet zaměstnanců poklesl na méně než 30% pracujících, kteří byli kdysi činní v těžbě a zpracování hnědého uhlí.⁴²

Otázka zaměstnanosti v regionu

Za účelem realizace sanačních prací byla v oblasti odpovědnosti společnosti LAUBAG (*Lužická hnědouhelná AG*⁴³) v roce 1993 založena *Společnost pro důlní rekultivaci, techniku životního prostředí a tvorbu krajiny (BUL)* jako dceřiná společnost společnosti LAUBAG. Uvádí se, že do konce března 1994 zde našlo zaměstnání 6 744 zaměstnanců, přednostně bývalých horníků a v přípravě na novou činnost bylo do té doby vyškolen asi 370 pracovníků. Na začátku devadesátých let byla dále založena *Sanační společnost Schwarze Pumpe (SSP)* a *Sanační společnost Lauchhammer mbH (SGL)*. Uvádí se, že z celkového počtu 9 195 zaměstnanců těchto tří společností v roce 1994, pocházelo 90% těchto zaměstnanců z bývalých důlních provozů.

Nicméně, je třeba podotknout, že společnosti nebyly schopné řešit všechny úkoly ohledně sanace samy. Uvádí se, že při plánování a realizaci se zapojovala vědecká zařízení, inženýrské

³⁹ Langkau, J. Hnědouhelné hornictví v lužickém revíru, z konference Bonn, srpen 1994 (online), str. 2

⁴⁰ Langkau, J. Hnědouhelné hornictví v lužickém revíru, z konference Bonn, srpen 1994 (online), str. 2

⁴¹ <http://iuhli.cz/luzicky-kraj-se-meni-v-zemi-jezer/>

⁴² Langkau, J. Hnědouhelné hornictví v lužickém revíru, z konference Bonn, srpen 1994 (online)

⁴³ Dnes dceřiná společnost Vattenfall, viz.: <https://www.vattenfall.de/>, materiál společnosti Vattenfall k revitalizaci území dostupná zde:

http://corporate.vattenfall.com/globalassets/corporate/about_vattenfall/suppliers/lusatia-recultivation.pdf

kanceláře, poskytovatelé služeb a materiálu, a tím byla zajištěna domácí tvorba přidané hodnoty v produkci a zaměstnanost.

Od počátku devadesátých let bylo patrné, že bude třeba regulace míry dopadu sanačních úkolů. Stalo se tak na základě tzv. opatření pro vytváření pracovních míst (*Arbeitsbeschaffungsmaßnahmen – ABM*).⁴⁴ Opatření pro vytváření pracovních míst v odvětví sanace těžby hnědého uhlí v rámci tzv. zákona na podporu práce (*Arbeitsförderungsgesetz – AFG*) sloužila na jedné straně k obnovení zemědělství a lesnictví, na druhé straně k podpoře komerčních průmyslově využívaných ploch. Hlavními úkoly bylo vyčištění ploch, demolice zařízení a budov, eliminace kontaminovaných ploch a sanace ploch. Zároveň bylo v hornictví propuštěno asi 100 tisíc pracovníků.⁴⁵ Díky sanaci a opatřením pro vytváření nových míst našla část propuštěných zaměstnanců alespoň dočasné pracovní uplatnění. Tato opatření byla financována společnostmi, jež sanaci prováděla (nově vytvořené akciové společnosti LAUBAG a MIBRAG), dále mzdovými subvencemi, granty z programu na podporu Východního Německa (*Aufschwung Ost*), prostředky podle zákona na podporu práce, půjčkami, privatizačním fondem (*Treuhandanstalt*) a také finančními prostředky spolkových zemí. Uvádí se, že mezi lety 1991 a 1992 bylo investováno 520 milionů EUR a v roce 1993 ještě dalších 204 milionů EUR.^{46,47} Zákon na podporu práce přinesl to, že těžební společnosti měly povinnost zřídit sanační společnosti a do nich převést svoje zaměstnance. Nicméně povinnost zachování těchto nových pracovních míst byla časově omezena. Celkově však nákupy a dodávky materiálu na sanace v Lužickém regionu byly impulsem pro ekonomiku dotčených i okolních spolkových zemí.⁴⁸

Uvádí se, že do revitalizace po utlumení těžby hnědého uhlí ve spolkových zemích Braniborsko, Sasko, Sasko-Anhaltsko a Durynsko bylo jen do roku 2002 investováno kolem 6 miliard EUR.⁴⁹

⁴⁴ Tato opatření byla přijata za účelem zotavení východu, již nejsou v Německu využívána, více viz.: Braunkohlesanierung: <https://books.google.cz/books?id=gX9xBOAAQBAJ&pg=PA103&dq=laubag+bul+abm+afg+249h&hl=en&sa=X&ei=HOqVIVfJcuBUeyQgrgB&ved=0CCEQ6AEwAA#v=onepage&q=laubag%20bul%20abm%20afg%20249h&f=false>, str. 102

⁴⁵ Mezi lety 1991 až 1993

⁴⁶ Zdroj: Zwei Jahrzehnte Braunkohlesanierung, Eine Zwischenbilanz

⁴⁷ K tomu, jak probíhala samotná sanace a jak bylo financování odstranění škod na životním prostředí viz. dále: Zwei Jahrzehnte Braunkohlesanierung, Eine Zwischenbilanz, str. 30-31

⁴⁸ Langkau, J. Hnědohelné hornictví v lužickém revíru, z konference Bonn, srpen 1994 (online)

⁴⁹ <http://www.zgw-online.de/en/media/105-032.pdf>

Lužická oblast dnes

Uvádí se, že se zdejší ekonomika nedokázala s utlumením těžby vyrovnat dodnes. Proto je v projektu revitalizace regionu pokračováno. Je plánováno, že zde vznikne území s největším počtem uměle vytvořených jezer v Evropě. Mělo by zde být 23 jezer, některá propojená kanály. Místo by se mělo stát vyhledávaným cílem turistů a to i díky industriálním památkám.⁵⁰ Projekt pracuje s rozpočtem zhruba 9 miliard EUR ze státních zdrojů a s dalšími 30 miliony EUR z Evropské unie.⁵¹ Očekává se ale, že oživení přijde až za nějaký čas. Příliv turistů má pomoci vyřešit vysokou nezaměstnanost a zároveň i zastavit odliv mladých lidí v regionu, zejména tím, že dojde k vzniku nových pracovních míst.⁵² Nové pracovní příležitosti mohou být vytvořeny také díky novým zdrojům energie – větrná energie, energetické využití biomasy.⁵³

Komparace legislativní úpravy revitalizace po utlumení těžby ve Spolkové republice Německo (Lužická oblast) a v České republice

V České republice je stěžejní právní normou upravující otázky těžby včetně následné sanace území po jejím ukončení či utlumení zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (dále horní zákon). Horní zákon v § 31 odst. 5 stanoví povinnost organizace při dobývání výhradních ložisek zajistit sanaci všech pozemků dotčených těžbou a monitorování úložného místa po ukončení jeho provozu. Za sanaci se považuje odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur. Sanace obsahuje i tzv. rekultivaci, jež je upravena zvláštními zákony, kterými je zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu a zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (dále lesní zákon). Rekultivací rozumíme souhrn zásahů, které mají zahladit nežádoucí antropogenní zásahy do krajiny. Z hlediska krajinotvorby rozlišujeme zemědělskou, lesnickou, vodohospodářskou a ostatní rekultivaci.⁵⁴

K zajištění sanace je příslušná organizace povinna vytvářet rezervu finančních prostředků. Výše této rezervy musí odpovídat potřebám sanace pozemků dotčených dobýváním (§ 31 odst. 6 horního zákona). Dále horní zákon zakotvuje povinnost tvorby finančních rezerv v § 37a, tyto rezervy jsou určeny k vypořádání důlních škod. Podrobnosti týkající se čerpání

⁵⁰ Informace pro turisty: <http://www.severnicechy.info/dr-cs/6521-luzicka-jezera-na-in-line-bruslich-lausitzer-seenland.html>, Německy: <http://www.lausitzerseenland.de/de.html>

⁵¹ <http://iuhli.cz/luzicky-kraj-se-meni-v-zemi-jezer/>

⁵² <http://iuhli.cz/luzicky-kraj-se-meni-v-zemi-jezer/>

⁵³ http://corporate.vattenfall.com/globalassets/corporate/about_vattenfall/suppliers/lusatia-recultivation.pdf

⁵⁴ Více informací a podrobností o fázích rekultivace viz.:

http://www.bergbau.sachsen.de/download/bergbau/2012_05_29_Programm_Kolloquium_BHT_Vortrag_Burian_CZ.pdf

z rezerv, ukládání těchto rezerv (jakož i rezerv dle § 31 odst. 6) stanoví dále § 37a horního zákona. Předpokládané náklady na vypořádání důlních škod a na sanaci a rekultivaci dotčených pozemků jsou vyčíslovány již v plánech otvirky, přípravy a dobývání (§ 32 odst. 2 horního zákona).

V Německu platí na spolkové úrovni spolkový horní zákon (*Bundesberggesetz – BBergG*).⁵⁵ Spolkový horní zákon stanoví v § 55 podmínky ke schválení tzv. operačního plánu, který je nezbytný k provozování těžební činnosti.⁵⁶ Aby mohl být operační plán schválen, musí být přijata nezbytná opatření k rekultivaci plochy a to v rozsahu dle okolností. Dle § 66 spolkového horního zákona může být k ochraně zaměstnanců a třetích osob před riziky provozu a k ochraně zájmů uvedených v § 55 tohoto zákona na základě nařízení stanoveno mimo jiné to, jaká preventivní a prováděcí opatření k rekultivaci povrchů mají být přijata a jaké požadavky jsou na tato opatření kladena. Toto těžební nařízení pro všechny oblasti hornictví (*Bergverordnung für alle bergbaulichen Bereiche – Allgemeine Bundesbergverordnung – ABergV*⁵⁷) upravuje bezpečnost, ochranu zdraví a ochranu životního prostředí mimo jiné při průzkumech, těžbě a zpracování nerostů jakož i při související rekultivaci povrchu.

Na úrovni spolkových zemí je mnohdy problematika obnovy těžbou narušených území upravena podrobněji. Příkladem je spolková země Braniborsko,⁵⁸ kde byl vydán zákon o územním plánování a o plánech sanace těžby hnědého uhlí (*Gesetz zur Regionalplanung und zur Braunkohlen- und Sanierungsplanung - RegBkPIG*⁵⁹), jenž je stěžejním předpisem upravujícím problematiku sanace. Dalším relevantním předpisem je zákon o získávání hnědého uhlí (*Gesetz zur Förderung der Braunkohle im Land Brandenburg*⁶⁰). Plánování probíhá na základě územního plánování a plánů územního rozvoje. Dalším předpisem je tzv. nařízení spolkové vlády o vymezení území pro těžbu hnědého uhlí a pro plány sanace těžby (*Verordnung über die Abgrenzung der Braunkohlen- und Sanierungsplangebiete im Land Brandenburg – BSanPlagV*⁶¹). Byly vypracovány plány pro těžbu hnědého uhlí (*Braunkohlenpläne*⁶²) a sanační plány (*Sanierungspläne*⁶³). Za účelem široké regionální účasti

⁵⁵ Dostupné na: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bbergg/gesamt.pdf>

⁵⁶ Poznámka: I v případech, kdy daná činnost dle spolkového horního zákona nepodléhá povinnosti operačního plánu, je povinností informovat o opatřeních k rekultivaci povrchu (§ 50 odst. 3 spolkového horního zákona)

⁵⁷ Dostupné na: <http://www.gesetze-im-internet.de/abbergv/BJNR146600995.html>

⁵⁸ Do této spolkové země zasahuje část Lužické oblasti – např. výše zmíněné město Cottbus

⁵⁹ Dostupné na: http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors_01.c.15993.de

⁶⁰ Dostupné na: http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors_01.c.16012.de

⁶¹ Dostupné na: http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors_01.c.16011.de

⁶² Dostupné zde: <http://gl.berlin-brandenburg.de/energie/braunkohle/braunkohlenplaene.html>

⁶³ Dostupné zde: <http://gl.berlin-brandenburg.de/energie/braunkohle/sanierungsplaene.html>

při rozhodování o výše zmíněných plánech byl v Braniborsku zřízen tzv. výbor pro hnědé uhlí (*Braunkohlenausschuss*) se sídlem v Chotěbuzi.⁶⁴ Financování sanace po utlumení těžby hnědého uhlí upravuje tzv. administrativní dohoda (*Verwaltungsabkommen*) mezi spolkem a spolkovými zeměmi Braniborsko, Sasko, Sasko-Anhaltsko a Durynsko. Nová dohoda bude organizačním a finančním základem pro provádění sanací i v letech 2013-2017.⁶⁵

III. Projekt ReSource

Projekt ReSource (*Utilisation of post-mining potentials for sustainable re-development in Central European mining cities and regions*⁶⁶) je iniciativa hornických regionů střední Evropy, ve kterých byla těžební činnost ukončena nebo je v útlumu. Vedoucí zemí projektu je Německo, zapojená území jsou Mansfeld – Südharz (Německo), FLOEZ region (Německo), Steirische Eisenstraße (Rakousko), Zasavje (Slovinsko), Sokolov-východ (Česká republika), Salgótarján (Maďarsko) a Walbrzych (Polsko).⁶⁷ Ačkoliv jde o rozdílné regiony, z nichž některé jsou více osídlené než jiné, lze v nich pozorovat některé shodné znaky. Jedním ze společných problémů je úbytek obyvatel od roku 1990, kdy (kromě regionu FLOEZ) byl v těchto regionech těžební průmysl utlumen či zcela zastaven. Všechny dotčené regiony se také potýkají s úbytkem pracovních příležitostí v těžebním průmyslu. V některých regionech byl alespoň částečně vykompenzován novými pracovními příležitostmi v sektoru služeb, přesto se však téměř všechny regiony potýkají s celkovým úbytkem pracovních míst (kromě regionu Steirische Eisenstraße). Ve všech těchto regionech je nezaměstnanost vyšší než průměrná míra nezaměstnanosti v daných zemích a hrubý domácí produkt naopak nižší než v ostatních částech daných zemí.

Pro potřeby této práce bude dále představen region Mansfeld-Südharz, který trpí největším odlivem obyvatelstva a největší mírou nezaměstnanosti, region FLOEZ a region Steirische Eisenstraße, kde se naopak daří vytvářet více pracovních míst než dříve.⁶⁸

⁶⁴ Více o tomto výboru viz.: <http://gl.berlin-brandenburg.de/energie/braunkohle/braunkohlenausschuss.html>

⁶⁵ K financování dále viz.: <http://gl.berlin-brandenburg.de/energie/braunkohle/verwaltungsabkommenbksanierung2013.html>

⁶⁶ O projektu více viz.: http://www.central2013.eu/nc/central-projects/approved-projects/funded-projects/?tx_fundedprojects_pi1%5Bproject%5D=32

⁶⁷ Regional Profile Report

⁶⁸ Na základě dat z roku 2008 převzatých z Wirth, P., Harfst, J. Challenges of Post-Mining Regions in Central Europe

a) Mansfeld – Südharz (Sasko – Anhaltsko, Německo)

Okres Mansfeld – Südharz je spjat s těžbou mědi. Historie těžby sahá až do roku 1200. Na konci 19. století byla těžba zdrojem příjmu pro asi 60% obyvatelstva regionu. Těžba byla z důvodu vyčerpání zásob po roce 1969 přesunuta z regionu Mansfeld do regionu Sangerhausen. Po roce 1990 však byly těžební aktivity v celém regionu ukončeny kvůli jejich ekonomické nevýhodnosti.⁶⁹ Utlumování těžby v regionu je spojeno s úbytkem obyvatelstva, které lze zejména v regionu Mansfeld pozorovat již od 70. let 20. století. Od roku 1990 do roku 2007 klesla populace v regionu o 20% a předpokládá se, že mezi lety 2007 a 2025 dojde k dalšímu úbytku populace (přibližně o 27%). Již dnes je hustota obyvatelstva v regionu výrazně nižší než průměr v Německu. Region zároveň stárne. Region také trpí vysokou mírou nezaměstnanosti.

Významným projektem k odstranění kontaminovaných území byl federální projekt MEGASITES. Rekultivační práce probíhaly mezi roky 1999 a 2009 a bylo do nich investováno kolem 32 milionů EUR, z čehož 75% bylo pokryto federací, 25% spolkovou zemí Sasko-Anhaltsko.⁷⁰

Okres Mansfeld-Südharz byl založen až v roce 2007, což znamená, že byl dlouho předmětem plánování ve dvou regionech – regionu Halle a regionu Harz. Výrazným nástrojem plánování pro okres je tzv. integrovaný koncept pro rozvoj venkova (*Integriertes ländliches Entwicklungskonzept*) z roku 2006, který je ale spíše strategickou vizí, než popisem praktických kroků. Další strategií je tzv. vůdčí koncept rozvoje (*Leader Entwicklungskonzept*). Dalším nástrojem regionu jsou prostředky z fondu EU LEADER (*Liaison entre actions de développement de l'économie rurale*).⁷¹ V rámci programu LEADER+ čerpá region podporu na projekt „Měděné stopy“ (*Kupferspuren*), jehož cílem je využít potenciál dědictví těžební činnosti v rozvoji turismu v regionu.⁷² Dalším projektem, jenž spojuje historii těžby a turismus je „Štěstí na prohlídce“ (*Glück-auf-Tour*).⁷³ V regionu dále nastartovaly dva projekty na podporu rozvoje regionu. Jedním z nich je projekt „Demografická změna - budoucnost služeb a všeobecného zájmu na venkově,“ který je financován federální vládou, resp. ministerstvem, které odpovídá dnešnímu Spolkovému ministerstvu pro dopravu a digitální infrastrukturu. V rámci tohoto projektu byl kladen důraz na trh práce, vzdělávání, regionální hospodářství, infrastrukturu, sociální služby, bydlení a

⁶⁹ Regional Profile Report, str. 19-20

⁷⁰ Regional Profile Report, str. 20-21

⁷¹ Více viz.: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index_en.htm

⁷² Více viz.: Regional Profile Report a http://kupferspuren.artwork-agentur.de/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

⁷³ Více viz.: <http://www.glueck-auf-tour.de/> a Regional Profile Report, str. 25

identitu regionu. Druhým projektem byl projekt MAGWELD, financovaný spolkovým ministerstvem hospodářství.

b) Zwickau-Lugau-Oelsnitz (Sasko, Německo)

Tento region není oficiální administrativní jednotkou, nýbrž kooperační iniciativou devíti obcí; jeho zkrácený název je „FLOEZ“ (jako zkratka z „Future for Lugau-Oelsnitz-Zwickau“). Administrativním centrem regionu je město Zwickau (česky Cvikov). Oblast je hustě osídlena, ale od roku 1990 dochází k poklesu počtu obyvatel (uvádí se okolo 18%⁷⁴). Populace v regionu stárne.

Aktivní těžba v tomto regionu byla ukončena v roce 1978. Kromě báňského průmyslu je region typický hutnictvím, textilním průmyslem a automobilovým průmyslem. Automobilový průmysl zůstává hlavním ekonomickým pilířem regionu – Volkswagen Group je největším zaměstnavatelem regionu. HDP na zaměstnance je stále v okolí Zwickau vyšší než je ve spolkové zemi Sasko průměr. I míra nezaměstnanosti v okolí Zwickau byla např. v roce 2009 nižší než v Sasku průměrně, nicméně byla vyšší než byl národní průměr.⁷⁵ Pro rozvoj regionu je přínosem vysoká škola v Zwickau (*Westsächsische Hochschule*).

Problémem regionu je nedostatečná sanace a rekultivace míst postižených těžbou, což v současnosti brzdí rozvoj v regionu. Dalším problémem je nedostatek financování nové fáze revitalizace vnějšími zdroji. Region splňuje kritéria pouze pro pomoc v případech bezprostředního ohrožení zdraví a bezpečnosti obyvatel.⁷⁶

Projekty revitalizace regionu jsou od roku 2006 rozvíjeny pod záštitou tzv. integrované strategie pro rozvoj prostoru Zwickau-Lugau-Oelsnitz (*Ganzheitlich integrierte Entwicklungsstrategie für den Teilraum Zwickau-Lugau-Oelsnitz*). Klíčovým hráčem při obnově regionu byl také tzv. hospodářský region Chemnitz-Zwickau (Wirtschaftsregion Chemnitz-Zwickau), který vznikl v roce 1995 a zanikl v roce 2010.⁷⁷

Region se při přípravě projektů snaží využít potenciál brownfieldů a dědictví těžby; toho využívá při budování sportovního zázemí (př. motokrosová trať) i při podpoře kultury a turismu (muzeum apod.). Je snaha využít i přírodního potenciálu území (produkce energie –

⁷⁴ Wirth, P., Černič Mali, B., Fisher, W. Post-Mining Regions in Central Europe. Problems, Potentials, Possibilities, str. 119

⁷⁵ Wirth, P., Černič Mali, B., Fisher, W. Post-Mining Regions in Central Europe. Problems, Potentials, Possibilities, str. 121

⁷⁶ tamtéž, str. 122

⁷⁷ K dalším hráčům viz.: Wirth, P., Černič Mali, B., Fisher, W. Post-Mining Regions in Central Europe. Problems, Potentials, Possibilities, str. 126

biomasa, apod.). Jak bylo řečeno výše, problémem je financování a také nedostatek vize, kvůli tomu také došlo k nezdaru některých projektů – např. projekt geotermální energie.⁷⁸

c) Steirische Eisenstraße (Rakousko)

V blízkosti rakouské obce Eisenerz se první důkazy o těžbě datují do 11. století. Nejvýznamněji v celém regionu byla útlumem těžby poznamenána právě obec Eisenerz, ačkoliv z těžby železné rudy profitoval celý region. Útlum těžby začal v 60. letech 20. století, díky novým technologiím bylo v letech 2000-2010 v těžbě železné rudy zaměstnáno jen asi 200 zaměstnanců. Úplné zastavení těžby je plánováno v období let 2020 až 2040. Region se dlouhodobě potýká s úbytkem obyvatelstva (v letech 1981-2009 o 21% v regionu a o 48% v obci Eisenerz). Pokles obyvatelstva je přičítán nedostupnosti lokality a špatné situaci na trhu práce.⁷⁹ Nicméně, na tomto místě lze upozornit na to, že region zaznamenal nárůst obyvatelstva s rozmachem těžby, malá hustota osídlení tohoto místa tedy není nepřirozená. Obyvatelstvo regionu je také starší než je průměr v zemi a stárne rychleji než v jiných regionech. Míra nezaměstnanosti je v regionu nad průměrem, nicméně situace v regionu je lepší než v samotné obci Eisenerz, a to díky průmyslové výrobě v okolí města Leoben. Poměr zaměstnaných v terciárním sektoru roste, ačkoliv je stále pod národním průměrem, počet zaměstnaných v sekundárním sektoru klesá.

Strategie pro rozvoj regionu spočívají na třech pilířích. Oblast kolem hory Erzberg, kde bude využít její kulturní a historický potenciál. Dalším pilířem je „*high-tech*“, podpora nových technologií a materiálů a třetím pilířem je „*high-feeling*“, využití míst vhodných pro turismus, rozvoj extrémních sportů apod. K podpoře rozvoje extrémního sportu v regionu přispívá slavný závod „Erzbergrodeo“, což je motokrosový závod, který ročně přiláká do oblasti kolem 45 tisíc návštěvníků, na druhé straně není příliš investováno do zázemí (ubytování apod.), což rozvoj tohoto pilíře brzdí. Turismus ale nemá hrát v rozvoji regionu klíčovou roli.

Region má díky hustému zalesnění a mnoha vodním zdrojům velký potenciál pro produkci energie a zásobování vodou. Další pozitivum regionu jsou dobrá infrastruktura a báňská univerzita (Montanuniversität) v Leobenu. Pozitivem je dále založení závodu na recyklaci hliníku (úzce spolupracujícím s báňskou univerzitou v Leobenu na vývoji nových způsobů recyklace hliníku), který do regionu přinesl 30 nových pracovních míst. Negativem je nedobré

⁷⁸ Více k nepodařeným projektům viz.: Wirth, P., Černič Mali, B., Fisher, W. Post-Mining Regions in Central Europe. Problems, Potentials, Possibilities, str. 126

⁷⁹ Wirth, P., Černič Mali, B., Fisher, W. Post-Mining Regions in Central Europe. Problems, Potentials, Possibilities, str. 82

zázemí pro turismus, projekty jako luxusní hotel na jezeře Leopoldstein, apod. ztroskotaly. Potenciál různých částí regionu se však liší, například město Leoben je prosperujícím centrem. Těžba v regionu nicméně zůstává zachována, ačkoliv počet obyvatel, který bezprostředně zaměstnává, je malý. Tento fakt může být ale spíše problematický – déle trvající závislost na těžbě může spíše zpomalit nutnou diverzifikaci regionálního rozvoje.⁸⁰

IV. Příklady rekultivačních projektů dolů a lomů

Příkladem zajímavého využití území po ukončení těžby je např. Bodelva Pit⁸¹ ve Velké Británii, kde byla z dolu vytvořena unikátní botanická zahrada. Dalším zajímavým příkladem je využití bývalého dolu jako fotbalového stadionu (Estadio Municipal de Braga, Portugalsko⁸²), či jako přírodního divadla (Dalhalla, Švédsko⁸³). Dalším zajímavým projektem je vybudování golfového hřiště na místě, kde se dříve těžilo převážně černé uhlí (Pete Dye Golf Club, Virginia⁸⁴). Využití bývalých dolů či lomů pro turistické účely je velmi běžné.⁸⁵

Prameny:

1. Předpisy uvedené v textu
2. Drebenstedt, C., Kuyumcu, M. (ed.) Braunkohlesanierung, Springer-Verlag. 2014. dostupné: <https://books.google.cz/books?id=gX9xBQAAQBAJ&pg=PA103&dq=laubag+bul+abm+afg+249h&hl=en&sa=X&ei=HOfQVIfvJcuBUeyQgrgB&ved=0CCEQ6AEwAA#v=onepage&q=laubag%20bul%20abm%20afg%20249h&f=false>
3. Doležalová, J. - Slánská, V. Příklad řešení regenerace brownfieldů s využitím pozemkového fondu a rozvojové společnosti v Severním Porýní – Vestfálsku. Urbanismus a územní rozvoj. 2008. dostupné zde: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2008/2008-01/07_priklad.pdf
4. Havlíček, T. Konverze průmyslu poválečného Německa. Geografické rozhledy, 2002, roč. 11, č. 1
5. Hurníková, J. Brownfieldy a územní rozvoj, dostupné: http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2009/2009-06/01_brownfieldy%20rozvoj.pdf
6. Koutský, J., Slach, O., Boruta, T. Restructuring Economies of Old Industrial Regions – Local Tradition, Global Trends, dostupné: http://conference.osu.eu/globalization/publ2011/166-173_Koutsky-Slach-Boruta.pdf

⁸⁰ tamtéž

⁸¹ <http://www.edenproject.com/>

⁸² http://en.wikipedia.org/wiki/Est%C3%A1dio_Municipal_de_Braga

⁸³ <http://dalhalla.se/>

⁸⁴ <http://iuhli.cz/z-byvaleho-dolu-v-zapadni-virginii-je-golfove-hriste/>

⁸⁵ Další příklady viz.: Northumberlandia, Velká Británie: <http://iuhli.cz/northumberlandia-rekultivace-jinak/>, <http://www.northumberlandia.com/>, nebo: Big Hole, Kimberley, Jihoafrická republika: <http://www.thebighole.co.za/>

7. Koutský, J. Staré průmyslové regiony, vývojové tendence – možnosti rozvoje, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, dostupné: http://pokrok.ujep.cz/elektronicka_knihovna/Stare_prumyslove_regiony.pdf
8. Langkau, J. Hnědohorné hornictví v lužickém revíru, z konference v Bonnu, srpen 1994 (online)
9. Mezuláník, J. Leonardo da Vinci TransCOVER: training and guidance module for local coal conversion in enlarging Europe: work package 6, work package 11. Transborder training module: module 6. Karviná: Silesian University in Opava, School of Business Administration in Karviná, 2003.
10. Novotná, M. (ed.) Problémy periferních oblastí. Praha. 2005. dostupné: <http://www.periphery.cz/download/nectiny.pdf>
11. Regional Strategies for Industrial Areas. 2013. dostupné: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/pe495848_/pe495848_en.pdf
12. Regional Profile Report, Dresden: Leibniz Institute of Ecological and Regional Development. 2009. dostupné: http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/outputlib/resource_regional_profiles.pdf
13. Tonev, P. Transformace těžkého průmyslu ve městě Ostrava: regionální analýza, bakalářská práce, dostupné zde: http://is.muni.cz/th/274295/esf_b/Bakalarska_prace-FINAL_2.txt
14. Von Bismarck, F. Das Programm der Braunkohlesanierung in Ost-Deutschland – Europas größte Landschaftsbaustelle, dostupné: <http://www.zgw-online.de/en/media/105-032.pdf>
15. Wirth, P., Černič Mali, B., Fisher, W. Post-Mining Regions in Central Europe. Problems, Potentials, Possibilities, München. 2012. dostupné: <http://www.scribd.com/doc/248813862/Post-Mining-Regions-in-Central-Europe-Problems-Potentials-Possibilities#scribd>
16. Wirth, P., Harfst, J. Challenges of Post-Mining Regions in Central Europe, dostupné: http://www2.ioer.de/recherche/pdf/2012_wirth_challenges_of_post-mining_regions.pdf
17. Zvláštní zpráva Evropského účetního dvora č. 23. Podporovala strukturální opatření EU úspěšně regeneraci zanedbaných průmyslových a vojenských lokalit? 2012. dostupné: http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR12_23/SR12_23_CS.PDF
18. Zwei Jahrzehnte Braunkohlesanierung, Eine Zwischenbilanz, dostupné: http://www.lmbv.de/tl_files/LMBV/Publikationen/Publikationen%20Zentrale/Publikationen%20Diverse/LMBV_Buch_Zwischenbilanz.pdf
19. <https://www.vattenfall.de/>
20. <http://www.iuhli.cz/>
21. <http://gl.berlin-brandenburg.de/>
22. <http://www.bergbau.sachsen.de/>
23. http://www.manchesterpartnership.org.uk/manchesterpartnership/downloads/file/45/manchesters_community_strategy